

Μισυ νεκροταφίον

Διμήμις

Μετ. φ. Δραμονικεύσης

Αθήνα, Εσπ. 1985

ΔΡΑΜ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Περί της μεταμέλειας

Οι άλλοι διαπλάθουν τον άνθρωπο· εγώ τον περιγράφω και εμφανίζω έναν άνθρωπο ξεχωριστό, ιδιαίτερα κακοφτιαγμένο, που αν είχα να τον μορφοποιήσω εξαρχής, θά τον έκανα αλήθεια πολύ διαφορετικό απ' ό,τι είναι. Από εδώ και πέρα όμως έχει γίνει. Οι γραμμές λοιπόν της ζωγραφιάς μου δεν άστοχοϋν διόλου, παρ' όλο που αλλάζουν και ποικιλούν. Ο κόσμος δεν είναι παρά μία αεικίνητη αιώρα. "Όλα τὰ πράγματα ταλαντεύονται αδιάκοπα μέσα του: ή γή, οι βράχοι του Καυκάσου, οι πυραμίδες της Αιγύπτου· και από τήν κοινή ταλάντευση και από τή δική τους. Η ίδια ή σταθερότητα δεν είναι άλλο από μία άτονη ταλάντευση. Δεν μπορώ να κρατήσω σταθερό τό αντικείμενό μου. Βαδίζει στά τυφλά και παρακατώντας από μέθη φυσική. Τό παίρνω σέ αυτή τήν κατάσταση, όπως είναι, τή στιγμή που στρέφω τήν προσοχή μου πάνω του. Δεν ζωγραφίζω τό είναι του. Ζωγραφίζω τό πέρασμά του· όχι τό πέρασμά του από τή μία ηλικία στήν άλλη ή, όπως λέει ο λαός, από έφτά χρόνια σέ έφτά χρόνια, αλλά από μέρα σέ μέρα, από λεφτό σέ λεφτό. Πρέπει νά προσαρμόζω τή διήγησή μου στήν δρα. Θά μπορεί σέ λίγο ν' αλλάξω, όχι τυχαία μόνο, αλλά και από πρόθεση. Αυτό τό βιβλίο είναι κατάλογος διαφορετικών και μεταβλητών γεγονότων και ιδεών αναποφάσιστων και — αν κατά τύχη συμβεί — αντιθετικών, είτε γιατί εγώ ο ίδιος είμαι διαφορετικός, είτε γιατί συλλαμβάνω τά θέματα κάτω από άλλες περιστάσεις κι απόψεις. "Έτσι, τυχαίνει ίσως ν' αντιφάσκω συχνά, αλλά, μέ τήν αλήθεια, όπως έλεγε ο Δημάδης, δεν αντιφάσκω διόλου. "Αν ή ψυχή μου μπορούσε νά στεριώσει κάπου τό πόδι της, δεν θά έκανα δοκιμές, θά έβγαζα σύμπεράσματα· βρίσκεται σέ διαρκή μαθητεία και δοκιμασία.

Προτείνω μία ζωή ταπεινή και δίχως δόξα, αλλά δεν πειράζει. Προσδέεται εξίσου καλά όλη ή ήθική φιλοσοφία σέ μία ζωή κοινή κι ιδιωτική, όπως και σέ μία ζωή από πλουσιότερη στόφα: κάθε

άνθρωπος περικλείει την ολοκληρωμένη μορφή της ανθρώπινης φύσης.

Οι συγγραφείς επικοινωνούν με το λαό μέσω κάποιας ιδιαίτερης και ξεχωριστής ιδιότητας: εγώ, είμαι ο πρώτος που επικοινωνώ με όλο μου το είναι, σαν Μισέλ ντε Μονταίνι, όχι σαν γραμματικός ή ποιητής ή νομομαθής. "Αν ο κόσμος παραπονιέται πώς μιλάω εξαιρετικά πολύ για τον εαυτό μου, εγώ παραπονιέμαι που δεν σκέφτεται τον εαυτό του και μόνο.

Είναι άραγε λογικό να έχω την αξίωση, αφού στην πράξη ζω μία ζωή τόσο ιδιαιτητική, να γίνω γνωστός στο κοινό; Είναι επιπλέον λογικό να εμφανίζω στον κόσμο, όπου η επιτήδευση και το τεχνασμά έχουν τόσο κύρος και πέραση, ωμά και απλά δημιουργήματα της φύσης, μιας φύσης τόσο αδύναμης ακόμα; Δεν είναι σαν να φτιάχνεις ένα τείχος δίχως πέτρα ή κάτι παρόμοιο, όταν χτίζεις βιβλία δίχως γνώση και δίχως τέχνη; Οι μουσικές ιδέες οδηγούνται από την τέχνη, οι δικές μου από την τύχη. Τουλάχιστον πειθαρχώ σ' ένα πράγμα στους κανόνες, ότι ποτέ άνθρωπος δεν πραγματεύθηκε θέμα που να κατανοούσε ή να γνώριζε καλύτερα απ' ό,τι κάνω σ' έτούτο με το οποίο έχω ανάκατευτεί και για το οποίο είμαι ο πιο μορφωμένος άνθρωπος απ' όσους ζούν: κατά δεύτερο, κανείς ποτέ δεν εισχώρησε βαθύτερα στο υλικό [του θέματος], ούτε εξέτασε πιο εξονυχιστικά τα μέλη και τα παρεπόμενά του, ούτε έφτασε ακριβέστερα και πληρέστερα στο σκοπό που είχε τάξει στο έργο του. Για να τό πετύχω, δεν χρειάζεται παρά να κοιμω την πιστότητα και πιστότητα υπάρχει εκεί μέσα: ή πιο ειλικρινής και άδοξη που μπορεί να βρεθεί. Λέω την αλήθεια, όχι κατακόρυως, αλλά όσο τολμάω να την πω και τολμάω λίγο περισσότερο γερνώντας, γιατί φαίνεται πώς η συνήθεια παραχωρεί σε αυτή την ηλικία περισσότερη ελευθερία για φλυαρία και αδιακρίσια, όταν μιλάει για τον εαυτό της. Δεν μπορεί να συμβεί εδώ αυτό που βλέπω να συμβαίνει συχνά, ότι δηλαδή ο τεχνίτης και το έργο του βρίσκονται σε αντίθεση: «Μπορεί ένας άνθρωπος που ή συναναστροφή του είναι τόσο ενδιαφέρουσα να έχει κάμει ένα τόσο ήλιο βιβλίο;» ή: «Γραφτά τόσο σοφά μπορεί να προέρχονται από άνθρωπο τόσο ασήμαντο στη συναναστροφή;» "Αν ή κουβέντα ενός ανθρώπου είναι κοινότοπη και τά γραφτά του ξεχωρίζουν, αυτό σημαίνει πώς τό ταλέντο βρίσκεται εκεί απ' όπου δακνίζεται και όχι στον ίδιο. "Ενας μορφωμένος άνθρωπος δεν είναι μορφωμένος παντού, αλλά ό

ταλαντούχος είναι παντού ταλαντούχος, ακόμα και στην άγνοια.

Εδώ, βαδίζουμε χέρι χέρι και με τό ίδιο βήμα, τό βιβλίο μου κι εγώ. Σε άλλες περιπτώσεις, μπορεί κανείς να εκτιμάει ή να κατηγορεί τό έργο χωριστά από τό δημιουργό του: εδώ, όχι. "Οποιος άγγίζει τό ένα, άγγίζει και τόν άλλον. "Οποιος θά κρίνει δίχως να γνωρίζει τόν άνθρωπο, θ' άδικήσει περισσότερο τόν εαυτό του παρά έμένα: εκείνος που θά έχει γνωρίσει τόν άνθρωπο, θά μου δώσει πλήρη ικανοποίηση. Εύτυχής πέρα απ' όσο μου αξίζει, αν έχω μόνο σε αυτό τό σημείο την επιδοκιμασία του κοινού, ότι δηλαδή δίνω στους μυαλωμένους ανθρώπους να νιώσουν πώς είμαι ικανός ν' άντλήσω κάποιο όφελος από τή γνώση, αν ποτέ είχα αποκτήσει κάμψη και ότι αξίζα να μέ είχε βοηθήσει περισσότερο τό μνημονικό μου.

"Ας εξηγήσουμε εδώ αυτό που λέω συχνά, ότι μετανιώνω σπάνια κι ότι ή συνειδήσή μου είναι ικανοποιημένη από τόν εαυτό της, όχι όπως ή συνείδηση ενός άγγελου ή ενός αλογου, αλλά όπως ή συνείδηση ενός ανθρώπου, προσθέτοντας πάντα έτούτη την έπωδό, όχι σαν έπωδό τριμμόνας, αλλά ελικρινούς και ουσιαστικής ταπεινοφροσύνης: ότι μιλάω, ρωτώντας κι άγνωώντας, αφήνοντας καθαρά κι απλά τήν άπόφαση για τά πράγματα στην κοινή και νόμιμη γνώμη. Δεν διδάσκω διόλου, διηγούμαι.

Δεν υπάρχει κακία, άληθινή κακία, που να μή βλέπει και πού μια ύγιής κρίση να μην καταδικάζει: γιατί ή ασχήμια κι ή στενοχώρια της είναι τόσο εμφανείς, ώστε έχουν δίκαιο ίσως εκείνοι που λένε ότι πρωταρχικά άποτελεί προϊόν της βλακείας και της άγνοιας. Τόσο δύσκολο είναι να φανταστούν πώς μπορεί να τή γνωρίζει κανείς δίχως να τή μισεί. "Η μοχθηρία ρουφάει τό μεγαλύτερο μέρος από τό ίδιο της τό φαρμάκι και δηλητηριάζει τόν εαυτό της. "Η κακία αφήνει, σαν έλκος στη σάρκα, μία μεταμέλεια στην ψυχή, που διαρκώς γρατσουνίζεται και ματώνει από μόνη της. Γιατί ή λογική σβήνει όλες τίς άλλες θλίψεις και τούς πόνους: γεννάει όμως τήν όδύνη της μεταμέλειας, που είναι ή πιο βαριά, επειδή ξεπηδάει από μέσα μας: όπως τό ρίγος κι ή κάψα των πυρετών είναι όξύτερα από αυτά που έρχονται απ' έξω. Θεωρώ κακίες (τήν κάθε μια όμως ανάλογα με τό μέτρο της) όχι μόνο αυτές που ή λογική κι ή φύση καταδικάζουν, αλλά κι εκείνες επίσης που ή γνώμη των ανθρώπων σφυρηλάτησε, άπατηλή γνώμη έστω και πεπλανημένη, αν οι νόμοι κι ή συνήθεια τό επιβάλλουν.